

**HERMANNSTADT UND KONSTANTINOPEL.
SIEBENBÜRGEN IM OSMANISCHEN REICH***

ERNST D. PETRITSCH**

Sibiu și Constantinopol. Transilvania în timpul stăpânirii otomane

Transilvania, care înainte a fost parte integrantă a Regatului Ungariei, a cunoscut între 1541 și 1690 dezvoltarea unui principat relativ autonom. Voievozii erau votați din rândurile nobilității autohtone, fiind apoi confirmați de sultan. Starea de vasalitate este dată și de plata tributului. În genere, otomanii nu se amestecau în treburile interne ale principatului, drepturile stărilor și libertatea religioasă fiind garantate. Transilvaniei îi era însă interzis să aibă o politică externă proprie, iar atunci când încheia tratate cu Habsburgii, acestea trebuiau să rămână secrete. În calitate de moștenitori ai Jagelonilor, Habsburgii purtau și titlul de regi ai Ungariei, încercând să influențeze Transilvania, în ciuda faptului că și ei plăteau în sec. al XVI-lea tribut turcilor. Atunci când Habsburgii încercau să pună stăpânire pe Transilvania cu mijloace militare, țara era aruncată în haos. Nici încercările de recatolicizare nu erau bine primite. Principatul a cunoscut sub suzeranitate otomană o perioadă de înflorire, iar atunci când au existat tensiuni, acestea s-au datorat principilor transilvani, care încercau să intre în alianțe împotriva puterii suzerane.

Sibiu and Constantinople. Transylvania under the Ottoman Empire

Transylvania, which prior was part of the Hungarian Kingdom, developed between 1541 and 1690 as an autonomous principality. The princes were elected from the local nobility, being later on confirmed by the sultan. The principality had to pay tribute to the ottomans. Generally speaking, the ottomans did not interfere in domestic affairs, the rights and religious freedom were obeyed, but the country was interdicted to have a foreign policy of its own. Thus, the treaties with the Habsburgs had to be held secret. The Habsburgs considered themselves heirs of the Jagellons and therefore tried to influence upon Transylvania in spite of the fact that they also paid tribute to the Ottoman during the 16th century. When they tried to conquer Transylvania, the land was thrown into chaos. The Habsburgs also tried to bring the inhabitants back to the Catholic faith, efforts which encountered tough resistance. Under ottoman suzerainty Transylvania was flourishing.

---

* Erweitertes und um Anmerkungen ergänztes Referat, gehalten bei der 42. Jahrestagung des Arbeitskreises für Siebenbürgische Landeskunde e.V. in Hermannstadt, 14.–16. September 2007.

** Dr. Ernst D. Petritsch, Hofrat, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Minoritenplatz 1, A-1010 Wien, Tel. +43-664-84 84 724, E-Mail: ernst.petritsch@oesta.gv.at; www.oesta.gv.at.

The tensions between Transylvania and the Ottoman Empire were caused by the Transylvanian princes who tried to sign agreements directed against the suzerain power.

Keywords: Transylvania, history 1541/1690, Ottomans, the Habsburgs, history of diplomacy, ottoman wars.

ZU DEN LATEINISCHEN INSCHRIFTEN DER KIRCHENGLOCKEN IN SIEBENBÜRGEN (II)

DOINA FILIMON DOROFTEI*

Observații asupra inscripțiilor în limba latină de pe clopotele bisericii din Transilvania (II)

Un corpus de 544 inscripții, în majoritate din surse bibliografice (Friedrich Müller, R. Theil, G. D. Teutsch, Friedrich Philippi, Hellmut Klima – pentru bisericile săsești, Orbán Balázs, Patay Pál, Benkő Elek – pentru zona maghiară), este examinat din punct de vedere lexical. Textul acestora este divizat în formule, care reprezintă unități repetabile, cu structură fixă și surse adesea identificabile, clasificate în două tipuri principale: (A) formule religioase (în primul rând, cea mai veche și mai răspândită, O rex gloriae ueni cum pace, cu variantele și combinațiile sale, apoi cele referitoare la Isus, Dumnezeu-Tatăl, Sfânta Treime, Sfânta Fecioară, sfinți, precum și citatele de proveniență biblică sau liturgică); (B) formule care cuprind informații despre confecționarea clopotelor (B1 – data turnării; B2 – terminologia turnării și a returnării; B3 – formule despre comanditari sau donatori, cheltuieli etc). Abordarea este, totodată, cronologică, urmărindu-se atât atestările termenilor ocurenți în fiecare tip de inscripție, cât și tendințele formularului inscripțiilor campanare, ca: preferința pentru formule de uz general (Verbum Domini manet in aeternum, Gloria in excelsis Deo, Soli Deo gloriam, ad honorem...) sau extinderea structurilor nominale. (Prima parte a acestui studiu a apărut în: *Forschungen...*, vol. 51/2008, p. 7–33.)

Some Remarks about the Latin Inscriptions on the Bells of Transylvanian Churches (II)

A corpus of 544 bell inscriptions, mostly collected from bibliographical sources (Friedrich Müller, R. Theil, G. D. Teutsch, Friedrich Philippi, Hellmut Klima – for Saxon churches, and Orbán Balázs, Patay Pál, Benkő Elek – for Hungarian ones) are examined from a lexical point of view in order to highlight the relationship between formulae typology and Church history. The text is divided into two kinds of fixed and repeatable formulae items: (A) religious formulae, beginning with the oldest and the most spread, O rex gloriae ueni cum pace, with its variants and combinations; other formulae about Jesus Christ, God the

---

* Dr. Doina Filimon Doroftei, Forscherin III. akad. Grades, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” Bukarest; Dienstanschrift: Calea 13 Septembrie Nr. 13, 050711 București, Tel.: 0040-21-3182452; E-Mail: inst@iordan.lingv.ro; www.iordan.lingv.ro.

Father, the Holy Trinity, the Virgin and the saints; biblical and liturgical quotations etc; (B) formulae which give information about the casting or recasting year, the caster's, and later the donor's, name. The inventory of formulae and the analysis of the terminology referring to casting work are also an attempt to elaborate a tentative chronology by identifying the recurrent elements which may indicate the stages of evolution in the use of formulae. (Part I of the present study in: *Forschungen...*, 51/2008, p. 7–33.)

Keywords: repertory of bells, inscriptions on bells, media et infima latinitas, Transylvanian churches, religious formulae, terminology of casting work, terminology of donation, formulae of datation.

SIEBENBÜRGER SACHSEN SÜDLICH DER KARPATEN. VERSUCH EINER RÜCKSCHAU

CLAUS STEPHANI*

Sași transilvăneni la sud de Carpați. Încercare de retrospectivă

După trecerea în revistă a principalelor localități din Țara Românească și Moldova create sau populate în decursul istoriei de germani (sași transilvăneni), autorul se oprește asupra comunității germane din București, analizând contribuția acesteia, remarcabilă mai ales în plan cultural.

Transylvanian Saxons at the South of the Carpathians. Attempt of a Retrospective

In the first part of the paper the author emphasizes on several localities in the Romanian Principalities founded by German Transylvanian Saxon settlers. In the second part he analyses the German community from the capital city, Bucharest, and its remarkable contribution especially in the field of culture.

Keywords: Romanian Principalities, Transylvanian Saxons, settlements, Bucharest, German community, cultural institutions, art.

---

* Dr. Claus Stephani, Ethnologe, Schriftsteller, Kunsthistoriker und Journalist; seit 1993 Vorsitzender der Kommission für Ostjüdische Volkskunde in der DGV e.V.; E-Mail: claus.stephani@web.de.

**HERMANNSTADT/SIBIU – EIN ZENTRUM
NATURWISSENSCHAFTLICHER FORSCHUNG
IM AUSGEHENDEN 18. JAHRHUNDERT***

ERIKA SCHNEIDER**

Sibiu – un centru al științelor naturii la sfârșitul secolului al XVIII-lea

În prezenta lucrare se analizează dezvoltarea și înflorirea cercetării în domeniul științelor naturii în Sibiu în raport cu avântul luat de științele naturii în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în Europa centrală și vestică. Această dezvoltare a fost marcată de gândirea iluministă, bazată pe cuceririle științelor naturii precum și pe lucrările de pionierat al învățatului suedez Carl Linné. Această dezvoltare nu se datorează însă doar impulsurilor dinspre Europa apuseană și centrală, ci în strânsă legătură cu relațiile social-politice din acea perioadă din Transilvania și se leagă de integrarea acestei provincii în monarhia habsburgică. Așa se naște interesul oficial pentru bogățiile subsolului, și studiile de mineralogie se dezvoltă și prin contribuția unor cercetători veniți din alte țări ale Europei. Un alt impuls important al Iluminismului și al științelor naturii este dat de dezvoltarea masoneriei în capitala provinciei Sibiu, unde un rol important l-a avut guvernatorul Samuel von Brukenthal, un sprijinitor al cercetărilor științelor naturii.

Sibiu – a Centre of Scientific Research in the Late 18th Century

The present paper gives a survey on the development and flowering of scientific research in Sibiu/Hermannstadt against the background of and closely related to the boom of natural sciences that took place in Central and Western Europe in the second half of the 18th century. This boom was characterized by both the mindset of the Enlightenment era and the epoch-making works of the Swedish savant Carl Linné. However, the flowering of natural sciences must not only be understood in the context of the developments occurring in Central and Western Europe, but also in

---

* Referat, gehalten bei der 42. Jahrestagung des Arbeitskreises für Siebenbürgische Landeskunde e.V. in Hermannstadt, 14.–16. September 2007.

** Prof. Dr. Erika Schneider, Biologin, Expertin für Vegetationskunde und Auenökologie; Universität Karlsruhe, Institut für Wasser und Gewässerentwicklung, Bereich WWF (World Wide Fond for Nature), Aueninstitut, Josefstr. 1, D–76437 Rastatt; E-Mail: erika.schneider@iwg.uni-karlsruhe.de.

close connection to the social and political circumstances of that time, considering the particular situation of Transsylvania and its integration in the Habsburg Monarchy. The official interest in the country's natural resources thus led to an intensive preoccupation with mineralogy, attracting also scientists from all over Europe to Transsylvania. The main impacts were released by Transylvanian scientists who studied at Central and Western European universities and brought the spirit of the Enlightenment to their home country. Besides the works of Linné, the freemasons also released new impacts to the Enlightenment and the natural sciences and brought new ideas to Hermannstadt/ Sibiu, the capital city of that time. This is why above all mineralogy and botany studies were major centres of interest of the Hermannstadt Masonic Lodge. The Governor of that time, Samuel von Brukenthal, played a crucial role in this, as he encouraged and supported the efforts of natural science in a way that the last two decades of the 18th century resulted in a period of prosperity for both botanical and mineralogical research.

Keywords: Enlightenment, natural sciences, Carl Linné, freemasons, botanical and mineralogical research.

**AUS DEN ARBEITEN DES *SIEBENBÜRGISCH-SÄCHSISCHEN*
*WÖRTERBUCHS. ZU DEN VERBEN: „GOMERN“, „GREUELN“
UND „GRÜBELN“***

SIGRID HALDENWANG*

**Din lucrările *Dicționarului graiurilor săsești din Transilvania*. Cu privire la verbele:
„a pofți ceva” (gomern), „a se teme de ceva” (greueln), „a medita asupra unui lucru”,
„a reflecta la ceva” (grübeln)**

Fiind departe de regiunile de proveniență, graiurile săsești din Transilvania au păstrat cuvinte vechi, care în limba germană literară nu mai sunt atestate. Acest tezaur lexical s-a păstrat însă în graiurile din spațiul german, suferind în graiurile săsești, de multe ori, o lărgire de sens. Există și lexeme care sunt atestate în limba literară germană, dar care au suferit în graiurile săsești o evoluție semantică, pe de altă parte au sensuri comune cu graiurile din spațiul german și pe parcurs au dobândit și sensuri noi. Schimbarea limbii prin amestec și egalizare este caracteristic pentru graiurile săsești din Transilvania, care au devenit, în decursul secolelor, un dialect de sine stătător cu particularități specifice. Exemplele alese în acest sens sunt verbele: „a pofți ceva” (gomern), „a se teme de ceva” (greueln), „a medita asupra unui lucru”, „a reflecta la ceva” (grübeln).

**From the Studies of the *Transylvanian-Saxon Dictionary* Referring to the Verbs:
„gomern“ (to Drool over Something), „greueln“ (to Be Afraid of Something)
and „grübeln“ (to Brood over Something)**

Due to its development far from the regional provenance, the Transylvanian Saxon has preserved old linguistic estate not longer attested in the High German language. This linguistic estate has been kept alive in the idioms of the German language area and often features in the Transylvanian Saxon idioms an extension of meaning. Furthermore there are words which are part of the High German thesaurus, but bring within the Transylvanian Saxon idioms a change of meaning, have common significances with the idioms of the German language area, but also document significances of their own. Steady language changes, linguistic mixture and balance are characteristic for the Transylvanian Saxon idioms which have developed during centuries and separately to

---

* Dr. Sigrid Haldenwang, wissenschaftliche Mitarbeiterin I. akad. Grades, Forschungsinstitut für Geisteswissenschaften Hermannstadt/Sibiu; B-dul. Victoriei Nr. 40, Ro-550024 Sibiu; Tel.: 0040-269-212604; E-Mail: sigridhaldenwang@yahoo.de.

the German language area, forming here in Transylvania an independent dialect. In our explanations we bespeak the case studies „gomern“ (to drool over something), „greueln“ (to be afraid of something) and „grübeln“ (to brood over something).

Keywords: balance, extension of meaning, change of meaning, German language area, dialect, High language, mixture, idiom, Transylvanian Saxons, dictionary.

BETRACHTUNGEN ZUM GRAPHISCHEN MODERNISMUS UND RUMÄNIEN

STEVEN A. MANSBACH*

Observații privind modernismul grafic și România

Experimentele radicale de la începutul sec. XX din arta plastică și grafică, ce s-au manifestat de la Marea Baltică la cea Adriatică, de la Talin (Estonia) până la Ljubliana (Slovenia) și din „Berlinul rusesc” la „Bucureștiul evreiesc”, marchează încercarea de a crea un nou limbaj vizual, adecvat timpurilor moderne. Idealurile și stilurile, vehiculate și practicate în această arie geografică vastă și variată, au încurajat apariția unui dialog original purtat între artiștii plastici și scriitori, între creatori și publicul lor, vizând un mod total nou de a citi și a vedea. Colaborarea rodnică dintre literați și artiști plastici a condus la crearea unui limbaj universal, ingenios, un limbaj capabil să exprime, prin procedee grafice cele mai serioase, probleme contemporane atât publicului național, cât și celui transnațional. Limbajul în discuție s-a folosit în principal de forme geometrice, pentru a transmite atât idei estetice noi, cât și mesaje sociale.

Reflections on Graphic Modernism and Romania

The radical early twentieth-century experiments in modern art and design from Europe's Baltic north to its Adriatic south, from Estonian Tallinn to Slovenian Ljubljana, and from Russian Berlin to Jewish Bucharest, represented a revolutionary attempt to create a new visual vocabulary appropriate for a modern era. The ideals and styles articulated in this broad and diverse region encouraged an original discourse between artists and authors, creators and their public, on the role and responsibilities of a radically new way of reading and seeing. Through a singular productive collaboration, writers, poets, and visual artists forged an ingenious universal language through which to communicate graphically the most serious contemporary issues to both a local and transnational audience. Relying mostly on abstract compositions based on geometric forms, these progressive figures attempted to convey not only aesthetic ideals but social content.

Keywords: Graphic Modernism, Transylvania, avant-garde period, Romania, art.

---

* Prof. Dr. Steven A. Mansbach, University of Maryland/USA; Fachbereich: Twentieth-Century Art [Kunst des 20. Jhs.]; E-Mail: mansbach@umd.edu.

DER BEITRAG DER PUBLIZISTIK ZUM MODERNISIERUNGSDISKURS IN SIEBENBÜRGEN UM DIE MITTE DES 19. JAHRHUNDERTS

IOSIF MARIN BALOG*

Rolul publicisticii în conturarea unui discurs despre modernizare în Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea

Studiul abordează problema conturării în publicistica transilvană, din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a unui discurs economic cu privire la căile modernizării în economia și societatea vremii. Dintre numeroasele probleme abordate, ne-am rezumat doar la cele care au deținut ponderea cea mai importantă în dezbaterile epocii: problema industrializării, a creării unui sistem modern de credit și a pieței de capital, căile modernizării în agricultură și problema de la mijlocul anilor '70, când criza economică reclamase o schimbare în politica și gândirea economică în aproape întreaga Europă. Exprimat în termenii atitudinii, discursul despre modernizarea economică prezintă două dimensiuni fundamentale: *una pozitivă și una negativă*; dacă prima pune accent pe aspectele pozitive, cealaltă scoate în evidență laturile negative ale modernizării și ale proceselor pe care aceasta le aduce cu sine. Trebuie să remarcăm faptul că latura negativă a discursului despre modernizare este mult mai puțin prezentă decât cea pozitivă. Se poate distinge, la nivelul discursului public din epocă, o puternică efervescență, marcată de poziționări diverse, adaptări și nuanțări, în funcție de viziunile politice și mai ales de condiționările macro-economice care le-a direcționat și condiționat.

The Role of Journalism Outlining a Discourse about the Modernization in Transylvania in the Middle of the 19th Century

This study tackles the problem of outlining in Transylvania journalism from the second part of 19th century, of an economic discourse regarding the ways of modernization in the economy and society of that time. From numerous tackled problems we resumed only to the ones that detained the most important gravity in debates from that epoch: the industrialization problem, setting up a modern credit system and capital market, the ways for modernization of agriculture and the problem of adoption a set of modern economical

---

* Dr. Iosif Marin Balog, wissenschaftlicher Mitarbeiter (Forscher) im Geschichtsinstitut „George Barițiu“ Klausenburg, einer Einrichtung der Rumänischen Akademie; Dienstschrift: Cluj-Napoca, Str. Napoca Nr. 11, Tel. 0040-26-4598343, E-Mail: iosif_balog@yahoo.de.

conducts as a essential premise of the success of transformations. Being in the public debate even since anterior period, the problems and economical objectives had in view for a long term, modernization of economy and society, and the succession of political regimens on regional and central level, has not modify in main terms these debates. If the main elite was a fervent sustaining of autonomous exchange propagated in Transylvania by Adam Smith's writings, later, their ideas has oriented into the direction of economical protectionism, professed by its ideologist Friederich List. He has won supporters in Transylvania over to his side, at the middle of 70s, when economical crisis claimed a change in the economical politics and thinking in almost whole Europe. Expressed in the terms of attitude, the discourse about the economic modernization points to two main dimensions: a positive one and a negative one. The first one gives points to positive aspects, the other one shows the negative flanks of modernization and of processes brought by this modernization. We have to remark the fact that the negative flank of the discourse about the modernization is less present than the positive one. We can discern, at the level of the discourse of that epoch, a strong effervescence marked by different adaptations and gradation according to political visions, and especially by macro-economical which have directed and conditioned them.

Keywords: journalism, discourse, economy, society, modernization, Transylvania, 19th century.

ZUR KULTURTÄTIGKEIT DER ASTRA-GESELLSCHAFT IM AUSGEHENDEN 19. JAHRHUNDERT IM BILD DER DEUTSCHEN PRESSE SIEBENBÜRGENS

GABRIELA PANȚEL*

Activitatea culturală a ASTREI la sfârșitul secolului al XIX-lea, oglindită în publicațiile germane din Transilvania

Lucrarea aduce în lumină câteva momente principale din existența *Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român – ASTRA*, care a luat ființă la 23 octombrie/4 noiembrie 1861, din inițiativa câtorva cărturari români, cu scopul de a revoluționa întreaga viață culturală și spirituală a românilor transilvăneni, ca de altfel, a tuturor românilor. De la înființare, *ASTRA* a constituit un centru cultural național ce polariza în jurul său forțe intelectuale din toate domeniile, din Transilvania, dar și din celelalte provincii românești și a coordonat, în același timp, mișcarea științifică națională. Întrunind toate atributele unei Academii, *ASTRA* a îndeplinit rolul de catalizator spiritual, care a promovat și stimulat integrarea culturală la nivel european, sincronizarea cu ritmul civilizației altor țări, cu mersul lumii moderne. Cele mai importante manifestări organizate de *Asociațiune* au fost reflectate și în presa de limbă germană, cu mult interes, simpatie și obiectivitate. Lucrarea de față prezintă câteva din aspectele consemnate de publicațiile germane, în urma desfășurării unor asemenea evenimente.

German-Media Mirrored Aspects of ASTRA's Cultural Activity

The study sheds light on several few moments in the functioning of the *Transylvanian Association for Romanian Literature and Romanian People's Culture (ASTRA)*, which was established on October 23/November 4, 1861, at the initiative of several Romanian scholars, being aimed at revolutionizing the cultural and spiritual life of Romanians from Transylvania as well as from elsewhere. From its inception, *ASTRA* had been a national cultural center, drawing around it intellectuals from Transylvania, as well as from the other Romanian provinces and coordinated the national scientific activity, *ASTRA* has acted as a spiritual catalyser, promoting and stimulating Romania's cultural

---

* Dr. Gabriela Panțel, wissenschaftliche Mitarbeiterin im Forschungsinstitut für Geisteswissenschaften in Hermannstadt/Sibiu; Honorarprofessorin an der Journalistikfakultät der „Lucian-Bлага“-Universität Hermannstadt. E-Mail: gabipanc@yahoo.com.

integration in Europe, its synchronizing with other countries' modern civilization development. The German-language publications took interest in the most important cultural and scientific events organized by *ASTRA* and showed empathy and objectivity in chronicling them. This study presents several aspects of such events commented upon by the German-language media.

Keywords: cultural association, theatre, performances, spectators, reviews.

HEINRICH WACHNER – EIN NAHEZU VERGESSENER GEOGRAPH DER ERSTEN HÄLFTE DES 20. JAHRHUNDERTS*

WILFRIED E. SCHREIBER**

Heinrich Wachner – un geograf din prima jumătate a secolului al XX-lea, aproape uitat

H. Wachner a fost un important geograf și naturalist. A publicat atât în România, cât și în străinătate (Germania, Austria și Ungaria), motiv pentru care multe dintre lucrările sale lipsesc din bibliotecile din țară. Cele mai importante contribuții ale sale le-a realizat în domeniul geografiei și al geomorfologiei. Studiile referitoare la depresiunile Giurgeu, Ciuc și Brașov, precum și sintezele referitoare la România – toate scrise în limba germană – sunt cele mai importante. Wachner, care a fost profesor de geografie la mai multe școli generale și licee din Bistrița, Sighișoara și Brașov, a redactat 12 manuale de geografie și geologie, publicând, totodată, numeroase articole de popularizare. Prin intermediul acestora a dorit să educe cititorii să protejeze mediul înconjurător.

Heinrich Wachner – an Almost Forgotten Geographer of the First Half of the 20th Century

H. Wachner was an important geographer and naturalist. He published both in Romania and abroad (in Germany, Austria and Hungary). For this reason, many of his works are now missing from the Romanian libraries. His most important contributions were in the field of regional geography and geomorphology. The studies regarding the depressions of the Giurgeu, Ciuc and Brașov, as well as the syntheses concerning Romania, published in German language publications, are of utmost importance. Wachner, who was a teacher of geography in several regular and high schools in Bistrița, Sighișoara and Brașov, also edited 12 geographical and

---

* Referat, gehalten bei der 42. Jahrestagung des Arbeitskreises für Siebenbürgische Landeskunde e.V. in Hermannstadt, 14.–16. September 2007.

** Dr. Wilfried E. Schreiber, Dozent an der Geographie-Fakultät der „Babeș-Bolyai“-Universität Klausenburg/Cluj-Napoca, Lehrstuhlinhaber für Regionale Geographie, Vizepräsident des Akademischen Rates der „Babeș-Bolyai“-Universität; RO-400084 Cluj-Napoca, Str. Kogălniceanu Nr. 1; E-Mail-Anschrift: wilfried@staff.ubbcluj.ro.

Wilfried E. Schreiber

---

geological handbooks for pupils and published many popularizing papers, in order to educate people to protect the environment.

Keywords: Heinrich Wachner, geographer, naturalist, professor, manuals, protection of the environment

---

**NEUE DATEN ÜBER DIE SIEBENBÜRGISCH-SÄCHSISCHEN
ÄRZTEVEREINE UND DIE SANITÄTSVERHÄLTNISSE
IN HERMANNSTADT/SIBIU IM ZEITRAUM 1910–1920***

HANSGEORG VON KILLYEN**

**Date noi despre asociațiile medicilor sași din Transilvania și situația sanitară
din Sibiu în perioada 1910–1920**

Istoria medicinei transilvănene în general și a sașilor transilvăneni a fost, în genere, cercetată și publicată, dar mai există numeroase izvoare și documente nestudiate până în prezent. Pentru realizarea studiului de față au fost analizate numeroase izvoare din perioada de referință privind personalul medical, instituțiile existente – spitale, cămine de bătrâni, orfelinate –, precum și numeroasele societăți și asociații care, printre altele, urmăreau și scopuri caritabile. Densitatea rețelei medicale și calitatea serviciilor medicale la Sibiu, la începutul sec. XX, a făcut ca aceste servicii să folosească drept model la organizarea întregului sistem sanitar românesc în prima parte a sec. XX.

**New Results Concerning the Doctors' Associations of the Transylvanian Saxons
and the Health Care Sector in Sibiu from 1910 to 1920**

The history of the Transylvanian health care sector in general as well as the history of the health care sector of the German minority from Transylvania (Transylvanian Saxons) is quite well investigated and there were published numerous papers and books. Despite this fact there still are a lot of sources which were not yet taken into account. The author analyzed (for the period from 1910 to 1920) lots of documents referring to the medical personnel, institutions like – hospitals, nursing homes orphanages – and associations (which also had charitable goals) from Sibiu, demonstrating that the city enjoyed medical care of high quality, its medical

---

* Referat, gehalten bei der 42. Jahrestagung des Arbeitskreises für Siebenbürgische Landeskunde e.V. in Hermannstadt, 14.–16. September 2007.

** Hansgeorg von Killyen, Oberstudienrat a. D.; seit 1981 Mitglied und Schriftführer der Sektion Naturwissenschaften des Arbeitskreises für Siebenbürgische Landeskunde e.V. Heidelberg/ Deutschland (AKSL) sowie der Sektion Schulgeschichte des AKSL; E-Mail: hakyllien@t-online.de.

system being taken as a model by the Romanian health care system in the first half of the 20th century.

Keywords: Medical Association, medical practitioners, military doctors in Sibiu, density of number of practitioners, the new Romanian medical administration after 1920, medical care system.

**WERKE DER HERMANNSTÄDTER KÜNSTLER
ALBERT SCHIVERT UND CARL DÖRSCHLAG
AUF DER WELTAUSSTELLUNG IN WIEN (1873)**

GUDRUN-LIANE ITTU*

**Opere ale artiștilor sibieni Albert Schivert și Carl Dörschlag
la Expoziția Mondială de la Viena (1873)**

Pe lângă realizările de ordin tehnic ale vremii, la Expoziția Mondială de la Viena din 1873 au fost prezente și artele plastice. Cronicarii și criticii de artă scriau critici favorabile școlilor de pictură franceză, germană și austro-ungară, pe care le considerau cele mai reprezentative ale continentului. Reprezentanții artei sud transilvănene (Transilvania fiind încă parte integrantă a Imperiului Austro-Ungar) au fost Albert Schivert și Carl Dörschlag, ambii din Sibiu. Faptul că lucrarea lui Dörschlag nu a fost primită în pavilionul artiștilor, ci numai în cel al arhitecților, a produs mari nemulțumiri și a declanșat o polemică presărată cu afirmații naționaliste, polemică găzduită în paginile cotidianului *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*.

**Paintings of Albert Schivert and Carl Dörschlag
at the World Trade Fair in Vienna (1873)**

The Vienna World Trade Fair from 1873 besides of technical achievements also housed important art works of the time. The art critics who contributed articles to newspapers and reviews considered the French, German and Austro-Hungarian painting schools the most prominent of the continent. The Southern part of Transylvania (which still belonged to Hungary) also had its representatives at the fair, the painters Albert Schivert and Carl Dörschlag, who were living in the city of Sibiu/Hermannstadt. Because of the fact that Dörschlag's painting was not admitted at the arts' pavilion but at the architects' one triggered an animated debate with nationalistic accents hosted by the *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, the most important German newspaper in Transylvania.

Keywords: World Trade Fair, national art schools, Transylvanian art, nationalism, debate.

---

* Dr. Gudrun-Liane Ittu, Forscherin III. akad. Grades (Fachbereich: Kulturgeschichte) im Forschungsinstitut für Geisteswissenschaften Hermannstadt. Dienstanschrift: Institutul de Cercetări Socio-Umane, B-dul Victoriei 40, Ro-550024 Sibiu; E-Mail: ittu@icsusib.ro; Telnr.: 0040-269-212605.

BRIEFE VON UND ÜBER THEODOR FABINI (1827–1849)

PETER MOLDOVAN*

Scrisori de la și despre Theodor Fabini (1827–1849)

După ce figura luminoasă a tânărului sas cult, Theodor Fabini, a fost restituită posterității în ultima decadă a secolului XIX, imaginea lui apare estompată în prima jumătate de secol XX. Apoi prezența lui în studiile istorice este semnalată doar incidental. Medalionul schițat în studiul de față dorește să surprindă dimensiunile definitorii ale personalității tânărului pașoptist. Sursa informațiilor o reprezintă cele 23 de scrisori păstrate din perioada 1840–1850, care îl au, toate, drept personaj central, pe Theodor Fabini. Cele 8 scrisori inedite selectate și reproduse integral doresc a fi elocvente în surprinderea unui fragment din universul lui Theodor Fabini. Un univers care i-a modelat tinerețea, i-a alimentat idealurile și, care, în ultimă instanță, l-a pregătit pentru supremul sacrificiu.

Letters from and about Theodor Fabini (1827–1849)

The writing from the last decade of the 19th century portrayed Theodor Fabini in a positive light, that of an educated young Transylvanian Saxon. Even so, during the first half of the 20th century his image seems to blur. Later on, in the historiographical discourse his presence becomes increasingly accidental. In the present study I intend to draw a synthetic portrait of the personality of the 1848 revolutionary. In my attempt to reconstitute his figure I analyze the 23 letters, having Theodor Fabini as central character, written during the 1840–1850 and which have luckily come to us. Among these, particularly eight unedited and now first time entirely published letters would reveal Theodor Fabini's universe as vivid as possible. Therefore, one can distinguish a universe which modeled Fabini's youth, nurtured his ideals and, last but not least, prepared his willingness for the supreme sacrifice.

Keywords: Theodor Fabini, 1848–1849, unpublished correspondence, revolution, Transylvanian Saxons.

---

*Dr. Peter Moldovan, Fachberater im Nationalen Staatsarchiv des Kreises Mureș; Anschrift der Dienststelle: Târgu Mureș, Str. Crizantemelor Nr. 8; E-Mailanschrift: petru4ro@yahoo.de.

**ERFOLGREICHER AUSGANG
(ADDENDA ZU EINER STUDIE IN BEZUG AUF EIN PORTRÄT
AUS DEM MALERKREIS VON HANS MIELICH)**

VALENTIN MUREȘAN*

**Un final fericit (Addenda la studiul asupra unui portret
din Cercul lui Hans Mielich)**

Relativ puținele lucrări renașcentiste din Colecția Brukenthal (net dominată de arta secolelor XVII-XVIII), face ca acestora să li se acorde o atenție deosebită, mai ales când autorul lor nu e precizat prin semnătură, nici pe deplin confirmat de specialiști consacrați ai domeniului. Comunicarea relatează amănunțit vicisitudinile atribuirii unui tablou din vechea colecție de pictură germană și austriacă a baronului Samuel von Brukenthal. Tabloul **Portret de bărbat cu barbă / Bărbat vârstnic cu haină brună** (nr. inv. 20), achiziționat de baron ca: „Anonim, Școala germană”, a dobândit astăzi, după mai bine de 100 de ani, o paternitate clară.

**A Happy Ending (Addenda Regarding a Study about the Portrait
of a Painter Belonging to the Circle of Hans Mielich)**

Only a few of the Renaissance-pictures from the Sibiu Brukenthal Gallery (dominated by the art of the 17th and 18th century) have been studied in a particular way and this happened even less with unsigned paintings or with paintings not yet ascribed by internationally recognized specialists in the field. The present study tackles the problem of the difficulties regarding the ascription of a painting from the German and Austrian painting collection of the Baron von Brukenthal. The painting **Portrait of a Man with Beard** (Inv. Nr. 20), acquired by the Baron as “a work of an anonymous painter of the German School”, has thus been given, after more than 100 years, a definite paternity.

---

* Dr. Valentin Mureșan, Forscher II. akad. Grades, Abteilung: „Europäische Kunst“, Brukenthalmuseum Hermannstadt/Sibiu; Dienstschrift: Piața Mare, Nr. 4–5, Ro–550263 Sibiu; E-Mail: valentin.muresan@brukenthalmuseum.ro; Tel.: 0040-269-217691; Fax. 0040-269-211545.